

Želite postati Partner Društva za svobodno družbo? Želite prispevati k našim skupnim vrednotam? Na naših spletnih straneh so vam na voljo tri oblike partnerstva, ki ga lahko dobite s preprostim in varnim nakupom preko Monete.

Tribunal

glasnik svobodne družbe

Vsak je svoboden, da lahko počne karkoli želi, če le s tem ne omejuje te iste svobode drugim ljudem.

Herbert Spencer

Iz vsebine

Matjaž Steinbacher
Z IZBIRO DO BOLJŠE
IZOBRAZBE

Kdo in zakaj se boji svobodne izbire, ko pa prinaša izključno boljše odločitve.

Preberite na straneh 2-4.

Dan Lips

ZAKAJ IZBIRA V ŠOLSTVU
V UTAHU STRAŠI NAJVEČJI
SINDIKAT UČITELJEV?

Vas zanima, kako se vprašanja zasebnih šol in možnosti izbire lotevajo v Utahu, v ZDA?

Preberite na straneh 6-7.

Simon Umek

FINANCIRANJE ZASEBNEGA
ŠOLSTVA

Komentar pred referendumskim vprašanjem o zasebnih šolah pri nas z vidika ustavne ureditve.

Preberite na straneh 7-9.

Matej Steinbacher

TRIBUNALOVO OKO

V Tribunalovem očesu preberite, kaj si lahko obetamo od uvedbe zasebnih šol v Sloveniji.

Preberite na straneh 12-13.

Ken Schoolland

STRIC BOŽIČKO

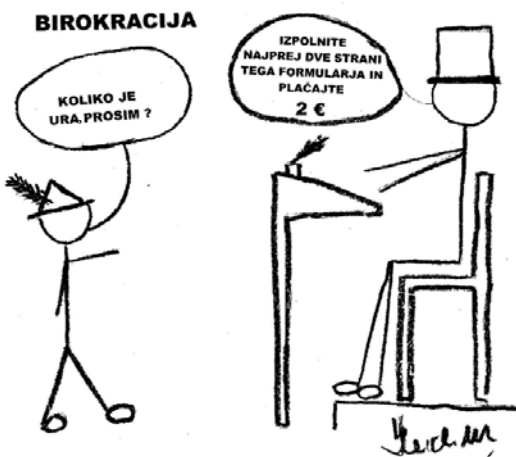
Jonathan se sreča s starejšim gospodom, pri tem pa opazi, da Stric Božičko že sredi leta zbira prispevke za decembrska darila. Vas zanima, o čem je izkušeni stari mož podučil Jonathana?

Dogodivščine se nadaljujejo na straneh 13-14.

Slab odstotek še ni pluralnost

S eveda, vsak gimnazijec si je že na kakšno megleno novembrsko jutro ob vstopanju skozi velika šolska vrata svetobolno zabrundal klasičen refren: "Hey! Teachers! Leave them kids alone!" Pink Floydji so stvar okusa in Weltschmerz (prevod za mlajše bralce: danes se tej romantični drži popularno reče emo) običajno samo adolescentna faza, toda vprašanje funkcioniranja šolskega sistema in izobraževanja se znova zastavi vsaki novi generaciji otrok in staršev. Ti na šolo ne gledajo institucionalno, z vidika organiziranosti in pravnih pravil, temveč predvsem s stališča kakovosti in koristi, ki jo bodo od nje imeli uporabniki, otroci. *Nadaljevanje na straneh 4-6.*

Svobodometer

P reden pričnem oktobrski Svobodometer podatek, da je obseg poseganja državnega sektorja v letu 2007 presegel 12 milijard evrov in pol. Kam gre ves ta na silo pobran denar že vemo, z njim se namreč zraven birokratov napajajo predvsem model socializiranega zdravstva, sistem sprotnih izplačil pokojnin in model socializiranega šolstva, vsi trije zapakirani v nepozornim ušesom všečno retoriko javni: javno šolstvo, javno zdravstvo, javne pokojnine. José Piñera lepo pove, da ti visoko doneči, všečni 'javni sistemi' brišejo sled med vložkom in nagrado, med ceno ... *Nadaljevanje na straneh 9-11.*

Z izbiro do boljše izobrazbe

piše: *Matjaž Steinbacher*

Vprašajte se, v katerem primeru ste do sedaj sprejeli boljšo odločitev, izbrali bolj kakovosten izdelek ali storitev ali pa bili deležni cenejšega nakupa: ko ste dobrine in storitve kupovali pri nekom, ki deluje na tržnih temeljih, ali ko ste obiskali katerega monopolista? Posvetimo se temu vprašanju, pri tem pa si pomagajmo z nekaj primeri iz povsem vsakodnevnih opravil v življenju.

Ker je pred nami finalni krog predsedniških volitev, začnimo z izbiro političnih kandidatov. Si predstavljate, kakšnega predsednika države bi imeli, če bi imeli na izbiro samo enega kandidata, kar je enako, kot če volitev sploh ne bi bilo? V redu, mogoče se strinjate, da je po ustavi predsednik Slovenije zgolj reprezentativna figura, brez večje formalne moči, zaradi česar volitve (ali pa tudi sam institut predsednika) sploh niso potrebne. Torej, kakšnega premierja bi imeli in v kakšnem okolju bi živeli, če ne bi bilo parlamentarnih volitev in bi bil na voljo samo en kandidat? Bi odobraval stanje, da slabega premierja ljudje na volitvah ne bi mogli zamenjati, pa četudi je njegovo življenje, kakor tudi življenje njegovega državnega aparata povsem odvisno od davkov, ki bi jih plačevali? Če ste mnenja, da vam to ne bi škodovalo, pogledajte v Severno Korejo, Burmo, mnoge afriške države.

Se še spomnite zgodbe prihoda Simobila na trg mobilnih operaterjev v letu 1998. Takrat je prišlo do takojšnjega znižanja cen storitev mobilne telefonije, kakor tudi dviga kakovosti in uvajanja novih storitev ter izboljšanja pokritosti omrežja po Sloveniji. Kakšna je zgodba v velikih trgovskih centrih? Ali mislite, da bi potrošniki bili na boljšem, v kolikor bi kateremu od velikih trgovskih verig podelili ekskluziven monopol pri prodaji? Danes je v povprečnem trgovskem centru mogoče kupiti več kot 40.000 različnih izdelkov in storitev, medtem ko so ti postali tudi pravi centri druženja. Se morda spominjate, koliko stvari ste lahko kupili

v trgovini leta 1980, ko so »vladali« t. i. TOZD-i in SOZD-i? V časih, ko se je celotno življenje odvijalo po različnih državnih in centralnih planih in kjer beseda konkurenca ni bila poznana, je bila v sklopu monopolizacije celotnega gospodarstva uvedena tudi monopolizacija trgovine. V tem času potrošniki nismo imeli možnosti, da bi se v trgovini odločali niti o tako preprosti stvari, kot je, kakšno mleko bomo kupili. Še vedno se spominjam mleka v belo-modri vrečki in obveznega pripomočka, ki ga je verjetno imela vsaka družina: rumene posode. Ali je mleko takrat bilo polnomastno, polmastno ali zdravju prijazno, ne vem. Tudi ne vem, ali je bilo mleko vitaminizirano ali kako drugače obogateno. Tudi ne vem, kakšna je bila siceršnja kakovost mleka in kakšna njegova cena. Kakor tudi ne vem, kako so mleko kupovali tisti, ki jim edino mleko s police ni bilo po okusu, ali ga zaradi različnih zdravstvenih razlogov niso smeli piti. V bistvu takrat vse to niti ni bilo pomembno, saj druge izbire kot kupci pri nas tako nismo imeli. Bili smo oropani za tako preprosto stvar, kot je na primer nakup mleka. Mnogi so se po možnost izbire in prednosti, ki jih ta prinaša (višja kakovost in nižje cene) vozili celo v Italijo in Avstrijo. Večina pa je kupovala po pravilu: vzemi ali pusti. Torej vzemi.

Kakšna je zgodba z nakupom mleka danes, ko med ponudniki velja prosta konkurenca in je možno izbirati tudi med mlekom iz Češke, Slovaške, Poljske, Italije ali drugod? Se vam zdi, da ste kot potrošnik na boljšem ali slabšem? Vsekakor na boljšem. V kolikor imate raje nemastno mleko in ste zanj tudi pripravljeni plačati, lahko kupite nemastno mleko. Če vam bolj odgovarja trajno mleko, lahko kupite trajno mleko. Tistim, ki je bližje vitaminizirano mleko, ga kupijo. Če vam katero mleko ne ustreza, ga preprosto zbršete iz svojega nakupovalnega spektra itd. Skratka, možnost konkurence in izbire, ki vsakemu posamezniku omogoča, da kupi natanko tisto mleko, ki se mu zdi

“Si predstavljate, kakšnega predsednika države bi imeli, če bi imeli na izbiro samo enega kandidata?”

najboljše. Seveda, če je za to tudi pripravljen plačati. Seveda prosta konkurenca in z njo možnost izbire poskrbi tudi za ceno. Ker proizvajalci in trgovine tekmujejo za potrošnike, se trudijo, da svoje izdelke prodajajo po nižjih cenah od konkurence, kar cene dobrin, mleka v tem primeru, bistveno znižajo, ob tem pa kupcem ponudijo tudi druge ugodnosti. Torej smo kupci mleka zaradi konkurence in možnosti izbire bistveno na boljšem.

V trgovskih centrih je danes mogoče kupiti takšne stvari in urediti zadeve, ki s klasično trgovino nimajo nobene povezave. Centri imajo svoje strategije, kako si pridobiti kupce in zagotoviti njihovo lojalnost. Ali mislite, da bi tudi v primeru, ko bi tem trgovskim centrom bil podeljen lokalni monopol, ti imeli takšne spodbude, da ustrezajo kupcem?

Prav tako ne doživimo pogosto, da bi nas na vratih kakšnega državnega urada pričakal prijazen uslužbenec, ki bi nas sprejel in tudi obravnaval dostojno. Lahko se vprašamo zakaj, ampak odgovor se ponuja v (ne)konkurenci in (ne)zmožnosti izbire: zakaj pa bi nas, ko pa za to nima nobene spodbude. Na žalost potrošnikov in prebivalcev se zelo dobro zaveda, da mnogo upravnih stvari ne moremo iti urejati nikamor drugam, tako da smo odvisni samo od njega. To pa mu daje izjemno »pogajalsko« moč. Rezultat: zaradi pomanjkanja konkurence smo ljudje na slabšem. Ob tem pa je tudi cena birokratskega postopka zelo visoka.

Imamo obilo dokazov iz vsakodnevnega življenja, ki pritrjujejo temu, da so potrošniki mnogo na boljšem v primeru, kadar izdelke in storitve ponujajo zasebniki. Ne samo, da imajo ljudje večjo izbiro, kar poveča možnosti, da se odločijo za tisto stvar, ki se najbolj približa njihovim željam, ampak lahko izberejo tudi tisti izdelek, ki jim je tudi cenovno najbolj ugoden. Seveda jim je v primeru konkurence to zagotovljeno v bistveno večji meri, saj se podjetniki dobro zavedajo, da več možnosti, ki jih ponudijo potrošnikom, poveča verjetnost, da si bodo pridobili njihovo naklonjenost, medtem ko se prav tako zavedajo, da jih visoki stroški in slaba ponudba vodita v propad.

In tako pridemo na organiziranost slovenskega šolstva, ki je na osnovnošolski in srednješolski ravni praktično v celoti javno, ter na možnosti izbire in vse slabosti, ki jih prinaša državni monopol. Kakor so bili centralno-planski monopoli usmerjeni proti

ljudem, ki so drago plačevali za nizkokakovostne izdelke, tako je javno šolstvo usmerjeno proti otrokom, ki so obravnavani še slabše. Čeprav je bil centralno-planski sistem izredno krut do potrošnikov, pa so si ti z obiskom Avstrije ali

“Kaj je narobe s tem, da imajo starši glede na javna sredstva pravico, da svojega otroka vpišejo v šolo po svoji izbiri?”

Italije kljub temu lahko kupili možnost izbire, medtem ko otroci danes nakupa takšne možnosti nimajo.

Rešitev za slovenski šolski sistem ne leži v denarju in višjih plačah učiteljev, kar radi poudarjajo sindikati, saj šole tega potrošijo bistveno preveč (več o tem v Tribunalovem

očesu). Do rešitve lahko pripelje izključno vpeljava konkurence, do katere lahko privedejo le zasebne šole. S tem bo učencem in njihovim staršem dopuščena možnost izbire, šole pa si bodo prisiljene prizadevati za izboljšanje kakovosti in znižanja stroškov delovanja. Seveda bodo starši še vedno imeli možnost, da bodo svoje otroke vpisovali v javne šole. Ne bo pa to več njihova edina možna izbira. To pa bo pomenilo pritisk na dvig kakovosti tako javnih kot tudi zasebnih šol ter znižanje stroškov delovanja vseh. S tem pa bodo

Tribunal

glasnik svobodne družbe

Tribunal je brezplačni spletni časopis za aktualna ekonomsko-politična vprašanja, ki izhaja ob četrtek kot štirinajstdnevnik.

IZDAJATELJ:
Društvo za svobodno družbo
Naslov: Prvomajska ul. 7
2310 Slov. Bistrica
Internet: www.fsi-institute.si
E-pošta: contact@fsi-institute.si

Matična številka: 2217406
Davčna številka: 48381306

Transakcijski račun odprt pri
Probanki, d.d.:
SI 56251009720026196

OGLASNO TRŽENJE
Matjaž Steinbacher

Naročila oglasov:
Telefon: 041 960 928
E-pošta: tribunal@fsi-institute.si
Naslov: Prvomajska ul. 7
2310 Slov. Bistrica

ISSN: 1855-1270

Imetniki avtorskih pravic na avtorskih delih, objavljenih v Tribunalu, so Društvo za svobodno družbo oziroma drugi v tekstu omenjeni imetniki avtorskih pravic. Brez pisne privolitve imetnika avtorskih pravic je prepovedana vsakršna reprodukcija, distribucija, predelava avtorskih del ali njihovih delov v tržne namene ne glede na tehniko. Dovoljeno je nadaljnje razpošiljanje Tribunalu v netržne namene. Povzemanje in citiranje je dovoljeno ob polni navedbi vira.

PRESEDNIK:
Matej Steinbacher

GLAVNI IN ODGOVORNI
UREDNIK:
Matjaž Steinbacher

UREDNIKA ZUNANJE POLITIKE:
Tanja Štumberger

UREDNIK NOTRANJE POLITIKE:
Mitja Steinbacher

LEKTORICA:
Mojca Vrčko

KARIKATURA Z NASLOVNICE:
Keith C. Miles

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

pridobili tudi davkopllačevalci. Velja namreč, da se potrošnike štiti tako, da se zaščiti konkurenco in ne posameznih ponudnikov storitev.

Seveda se večina ljudi strinja, da je na osnovnošolski ravni treba zagotoviti javno financiranje, kar pa nikakor hkrati ni tudi zahteva za monopolizirano državno proizvodnjo izobraževanja. Tudi se strinjamo, da mora biti financiranje vojaške opreme za slovensko vojsko javno, kar pa ni tudi zahteva za to, da moramo

imeti državno tovarno, ki bi proizvajala to vojaško opremo. Torej vas sprašujem: kaj je narobe s tem, da imajo starši, glede na javna sredstva, ki so na voljo, pravico, da svojega otroka vpišejo v šolo po svoji izbiri? ■

Matjaž Steinbacher je soustanovitelj Društva za svobodno družbo in glavni in odgovorni urednik Tribunala.

Slab odstotek še ni pluralnost

Piše: *Miha Movrin*

Nadaljevanje z naslovne strani.

Res je, vsaka razprava o šolstvu je hočeš nočeš gotovo tudi politična razprava, toda prave dileme se skrivajo onkraj tančice medijskih obračunavanj in bolj ali manj posrečenih retoričnih figur.

Žal je aktualna razprava o financiranju šolstva obtičala pri vprašanju nosilcev izobraževanja, ki pa je v demokratični, nevtralnosti zavezani državi pravzaprav obrobno. Bistvo je drugje: na kakšen način, s kakšno ureditvijo je mogoče vzpostaviti šolski sistem, ki bo vsem državljanom omogočil oblikovanje v samostojne osebnosti, jim omogočil pridobitev in opravljanje zelenega poklica, pri tem pa vzgajal k državljanskim vrednotam, ki so ključne za oblikovanje svobodne demokratične skupnosti. Po definiciji je ključna značilnost takega sistema organizacijska in nazorska pluralnost, kar pomeni, da je uporabnikom dejansko omogočena izbira.

UNIFORMIRANOST ŠOLSKEGA SISTEMA IN USTAVA

Za žurnalistično rabo prikladno poenostavljen binom javno-zasebno je eden ključnih vzrokov za prazni tek slovenske razprave o liberalizaciji izobraževanja. Žal se na ta način izgublja pomembna podrobnost: danes ni več mogoče enoznačno govoriti o javnih in zasebnih šolah in razlikovati med njimi s preprostim pogledom čez palec.

“S kakšno ureditvijo je mogoče vzpostaviti šolski sistem, ki bo državljanom omogočil oblikovanje v samostojne osebnosti?”

Klasične zasebne šole namreč povsod po svetu v večji ali manjši meri pridobivajo javna sredstva, medtem ko se tradicionalne javne šole potegujejo za sponzorska sredstva na trgu. V širšem pomenu besede gre pri obeh vrstah šol pravzaprav za javne šole, saj obe izvajata javno službo. Tako javne kot zasebne šole so nosilci javnih pooblastil. Razlika med javnimi in zasebnimi izobraževalnimi ustanovami je tako predvsem razlika v ustanovitelju. Šola je javna v ožjem pomenu besede, če z njo na tak ali drugačen način upravljajo javne oblasti neposredno, če pa državni organi oz. organi lokalne samouprave ustanoviteljskih in upravljaljskih pristojnosti nimajo, gre za vrsto zasebne izobraževalne ustanove v ožjem pomenu besede (klasifikacija referenčne mreže EURYDICE)¹. Razlika je torej institucionalne narave, medtem ko v funkcionalnem pogledu praviloma tako javne kot zasebne šole izvajajo javno službo kot nosilci javnih pooblastil. Pri tem šole oba tipa šol skupaj ustvarjata institucionalno strukturo, ki uporabnikom omogoča izbiro nosilcev izobraževanja in vzpostavlja konkurenco med njimi.

V Sloveniji se javno priznani programi zasebnih šol v ožjem pomenu financirajo v obsegu 85 odstotkov. Izjema so zasebne šole z javno priznanimi programi, ki so obstajale še pred letom 1996 - ti se financirajo v celoti iz proračuna. Po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport je bilo v slovenske zasebne osnovne in srednje šole v šolskem letu 2005/2006 vključenih

0,8 odstotka učencev in dijakov (v osnovne 0,12 %, v srednjih pa 2,02 %), torej slab odstotek predmetne populacije. Za primerjavo: po podatkih raziskave EURYDICE iz leta 2005 na območju EU-25 obiskuje kar 20,1% otrok neko obliko zasebne šole (zasebno s koncesijo ali povsem zasebno). To kaže, da sodi Slovenija, kar se tiče dejanskega obstoja šol, katerih ustanovitelj ni država ali lokalne skupnosti, na sam rep EU, skupaj z Bolgarijo, Romunijo, Litvo, Latvijo in Irsko. V teh državah se manj kot 2% šolske populacije (učenci in dijaki) šola v takšni ali drugačni obliki zasebnih šol.

Tako stanje je problematično, saj javno ne pomeni tudi uniformirano. Velik šolski sistem pod upravljavskim okriljem države nujno teži k birokratizaciji, k vsebinski konzervativnosti ter k gospodarski neučinkovitosti. Davkoplačevalski denar je v takih šolskih sistemih razmeroma slabše izkoriščen. Šolski sistem, v katerem praktično vsi otroci obiskujejo šole, s katerimi neposredno upravljajo javne oblasti, je nagnjen k nefleksibilnosti, neodzivnosti in k fetišizaciji postopkov. Raziskave kažejo, da konkurenca sili šole, s katerimi tako ali drugače upravljajo javne oblasti, k izboljšanju kakovosti.²

Toda ne gre samo za ekonomsko argumentacijo. Že iz same ustave izhaja zahteva po liberalizaciji šolstva in večji udeleženi uporabnikov šolskih storitev, torej otrok in staršev. To izhaja iz dveh sicer samostojnih ustavnih načel, med katerima pa ni nasprotja: a) država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo. Ta ustavna zahteva je s stališča posameznika izraz človekovega dostojanstva, z vidika politične skupnosti pa najširši izraz načela demokratične države: vzgoja za demokracijo je predpogoj demokratične družbe. Ker je trg ponudnikov šol nepopoln, država vzpostavlja šolski sistem kot javno službo. Obenem ustava določa, b) da je izobraževanje svobodno. To pomeni, da ustava zakonodajalcu nalaga vzpostavitev pravnega okvira za ustanavljanje zasebnih šol, takega, ki bo omogočil pluralnost nosilcev izobraževanja. Tudi to načelo je izraz načela demokratične države.

Slovensko Ustavno sodišče ugotavlja v znani zadevi U-I-68/98, da ureditev v kateri zasebno šolstvo ni dovoljeno zaradi "rigidne težnje javnega šolstva" ne vzdrži ustavne presoje, (odločba z dne 22. 11. 2001). Država mora zagotoviti tudi dejanski obstoj zasebnih šol, torej tudi njihovo

"Slovenija sodi, kar se tiče dejanskega obstoja šol, katerih ustanovitelj ni država, na sam rep EU."

(so)financiranje, nadaljuje sodišče. S strani javnih oblasti ustanovljene in vodene šole so torej nujni izraz ustavne svobode izobraževanja, vendar hkrati same na sebi ne morejo zadostiti zahtevam te temeljne pravice. V slovenskem pravu sta

omenjeni komplementarni temeljni načeli formalno izraženi v ureditvi, po kateri so lahko šole javne v ožjem smislu (ustanovitelj država ali lokalne skupnosti) ter koncesionirane ali zasebne.

Ustava torej ne pozna pojma javnega ali zasebnega šolstva, določa pa, da je izobraževanje svobodno in da možnosti za izobraževanje zagotavlja država. Ob tej ugotovitvi pa se šele razpira prava dilema: kakšen je položaj, ki ga imajo zasebne šole v šolskem pravu. Ali je mogoče govoriti o svobodi izobraževanja, če je pravni okvir, ki ureja delovanje zasebnih šol tak, da ne omogoča vzpostavitve pomembne alternative šolam, v katerih ima država ustanoviteljske in upravljavske pravice. To je seveda povezano z vprašanjem enakosti med javnimi in zasebnimi nosilci izobraževanja.

KAJ PA DEJANSKA 'PLURALITETA NOSILCEV IZOBRAŽEVANJA'?

Ustavno načelo enakega varstva pravic pomeni pravico do zagotovitve enakosti pri postavljanju in pri uporabi prava. V veljavni slovenski ureditvi morajo zasebne šole v pomembnem delu (15%) sredstva za delovanje pridobiti same.

Ker je svoboda izobraževanja in z njo povezano zasebno šolstvo ustavna pravica, se nanjo na podlagi 14. člena vežejo pomembne posledice enakega varstva pravic. Kolikor so zasebne šole brez stvarno utemeljenega razloga ob pomembnem delu finančnih sredstev, jih to postavlja v diskriminatoren položaj. Prav tako so v diskriminatoren položaj postavljeni starši učencev in dijakov, ki obiskujejo zasebne šole, saj v delu, v katerem delovanje zasebnih šol ni financirano iz javnih sredstev plačujejo dvakrat: preko davkov, tako kot starši otrok, katerih otroci obiskujejo javne šole in za dopolnitev za del finančnih sredstev, ki jih ne financira proračun. Prikazani statistični podatki o skromnem deležu otrok, ki obiskuje zasebne šole kažejo, da se pravna diskriminacija prevaja v dejansko diskriminacijo. Samo izjemno nizko število šolajoče se populacije obiskuje obliko izobraževalnih ustanov na primarni in sekundarni ravni, katerih ustanovitelj ni država ali lokalne skupnosti. Ostali tega ne morejo storiti,

bodisi zaradi večjega finančnega bremena, ki so ga na starše prisiljene prevaliti zasebne šole, bodisi zaradi oddaljenosti od lokacije redkih zasebnih šol. Zaradi velikega zanimanja so te šole prisiljene omejevati vpis in zavračati potencialne učence, ki bi jih v ugodnejšem finančnem položaju morda lahko sprejele.

Zato velja po šestih letih ponovno pretehtati stališče Ustavnega sodišča iz omenjene odločbe U-I-68/98, v kateri se je sodišče postavilo na stališče, da sodi odločitev o višini deleža državnega financiranja zasebnih šol v polje proste presoje zakonodajalca. Veljavna ureditev namreč ni omogočila pomembnega deleža javno veljavnih šolskih programov, ki jih izvajajo šole, katerih ustanovitelji niso država ali lokalne skupnosti oz. obstoja zadostnega števila zasebnih šol, ki bi izvajale te programe. Potrebno se je vprašati ali je razlog za tako stanje v kršitvi ustavnega načela enakosti in načela enakega varstva pravic, ki jih ustava zagotavlja tudi zasebnim nosilcem izobraževanja. Še zlasti je neenako financiranje javno veljavnih programov na podlagi statusa nosilca javne službe vprašljivo ob izrecni ugotovitvi Ustavnega sodišča, da je država dolžna ustvariti tudi finančne možnosti za zagotovitev "pluralitete nosilcev izobraževanja". Njen prispevek je sicer odvisen od tega, koliko zmore, vendar pa mora biti podpora taka, da omogoči dejanski obstoj zasebnega šolstva, nadaljuje sodišče. Delež 0,8% šolajočih se učencev

in dijakov, ki se šolajo v zasebnih šolah že prima facie pomeni, da dejanska svoboda izobraževanja ni zagotovljena.

Javne šole ni mogoče preprosto zamenjevati s šolo, ki jo ustanovijo in s katero na tak ali drugačen način upravljajo javne oblasti. Nasprotno, ustava zahteva pluralnost javnih in zasebnih nosilcev izobraževanja, ki z opravljanjem javne službe soustvarjajo sistem javne šole v širšem pomenu, torej pluralni šolski sistem, ki omogoča pridobitev javno priznane izobrazbe, dostopne vsem državljanom. Tudi na področju šolstva ustava zahteva izbiro, in sicer ne zgolj formalno, temveč dejansko možnost izbire. Sistem, ki ne omogoča resnične vzpostavitve pluralnega šolstva ni samo neučinkovit, ampak preprosto ne ustreza naravi svobodne demokratične skupnosti. ■

Miha Movrin je član Pravnega inštituta v Ljubljani.

Opombe:

¹ www.eurydice.org; informacijska mreža o izobraževalnih sistemih v Evropi, ustanovljena s strani Evropske komisije in držav članic.

² Prim. npr. raziskavo harvardske ekonomistke C. M. Hoxby, "Does Competition Among Public Schools Benefit Students and Taxpayers?", *The American Economic Review*, Vol. 90, No. 5 (Dec., 2000).

Zakaj izbira v šolstvu v Utahu straši največji sindikat učiteljev?

piše: Dan Lips

Naslednji mesec [november 2007, op. p.] bodo volivci v Utahu odšli na referendum, kjer bodo odločali, ali staršem podeliti možnost, da svojim otrokom izberejo najboljšo šolo. National Education Association [sindikat učiteljev, op. p.] zapravlja velika sredstva, da bi premagala iniciativo.

Zakon o starševski izbiri glede izobrazbe, ki ga

je februarja podpisal Guverner Jon Huntsman, ml., bi vsem 500.000 učencem, ki obiskujejo javne šole v Utahu, in vsem otrokom z nižje-dohodkovnih skupin, ki trenutno obiskujejo zasebne šole, ponudil štipendijo za šolnino. Štipendije bi znašale med 500 dolarji in 3.000 dolarji, pri čemer bi otroci z nižje-dohodkovnih družin dobile večjo podporo.

Želite prispevati svoj delež k prizadevanjem za nizke davke, manj administracije, svobodno podjetništvo, vladavino prava, zaščito lastninskih pravic in osebno iniciativo?

Donirajte Društvu za svobodno družbo!

Vašo donacijo lahko nakažete na račun Društva za svobodno družbo SI56 251009720026196, odprt pri Probanki, d.d. oziroma nas kontaktirate na contact@fsi-institute.si.

Do leta 2020 bi postal vsak otrok v državi upravičen do štipendije, da obiskuje šolo po svoji izbiri.

Toda posebne interesne skupine, ki jim trenutno stanje v sistemu javnega šolstva koristi, se bojijo možnosti, ki jih staršem prinaša možnost izbire, ki presega tradicionalno javno šolo. Utahans for Public Schools, koalicijska skupina, ki jo podpira državni sindikat učiteljev in združenje šolskih uprav, NAACP in ACLU, so sprožili peticijo, ki je pripeljala do referendumu o novi zakonodaji. Nedavno je National Educational Association, največji sindikat učiteljev v ZDA, namenil 1.5 milijona dolarjev za kampanjo proti možnosti izbire v šolstvu.

V tednih, ki sledijo, se bodo volivci v Utahu soočili s kopico promocijskih oglasov, ki bodo trdili, da bo novi program šolskih vavčerjev oplenil javno šolo v državi. Toda dokazi drugih zveznih držav, ki so uzakonile izbiro v šolstvu, napeljujejo na to, da je to le podpihovanje strahu.

Glede na te dokaze lahko prebivalci Utaha od uvedbe izbire v šolstvu pričakujejo sledeče. Prvič, družine, ki bodo izkoristile to možnost izbire, bodo bolj zadovoljne. Raziskave in družine, ki so sodelovale v štipendijskih programih, ugotavljajo, da so starši bolj zadovoljni s šolo svojih otrok, če imajo izbiro. Starši poudarjajo, da so bolj zadovoljni z učitelji, šolskim okoljem in vrednotami.

Drugič, učenci, ki pridobljeno štipendijo uporabijo za zasebno šolo, bodo zelo verjetno napredovali pri znanju. Raziskovalci so primerjali rezultate učencev, ki so svoj vavčer vložili v zasebno šolo z njihovimi vrstniki, ki so ostali v javnih šolah, in tako ovrednotili učinek, ki ga ima izbira šole na šolski uspeh. Dokazi kažejo, da učenci, ki so uporabili štipendijo za zasebno šolo, praviloma izkazujejo bistveno izboljšanje svojega znanja.

Tretjič, tudi šole se bodo pozitivno odzvale na večjo možnost starševske izbire in bodo začele delati korake k obravnavanju staršev in učencev kot

cenjenih strank. Ekonomistka z univerze Harvard, Caroline Hoxby, je proučevala učinke starševske izbire v Arizoni, Michiganu in Milwaukeeu in ugotovila, da delujejo javne šole bolje, če imajo družine možnost, da zamenjajo šolo. V skupnostih, ki imajo splošno možnost izbire šole, šole redno oglašujejo v časopisih, učitelji pa med poletjem hodijo od vrat do vrat in razlagajo staršem o koristih, ki jih ponujajo njihove šole.

Toda očitno nobeden izmed teh dokazov ne vpliva na National Education Association in ostale interesne skupine v šolstvu. Vse, za kar se te interesne skupine pri referendumu in celotnem vprašanju o možnosti izbire v šolstvu zavzemajo, je ohranjanje vpliva nad denarjem. Kdo bo nadzoroval 500 milijard dolarjev, ki se vsako leto potrošijo za izobraževanje v javnih šolah. Ali bodo to starši ali izobraževalne ustanove.

Če se bo utiški program premaknil naprej, utegnejo tudi starši v ostalih skupnostih zahtevati podobno možnost do izbire šole za svoje otroke. Utah bi tako lahko sledilo še več držav, ki bi ponujale splošno možnost starševske izbire v šolstvu. To pa je tisto, česar se boji National Education Association.

NEA je kampanji proti uvedbi izbire v šolstvu v Utahu že namenila 1.5 milijona dolarjev, po nekaterih poročilih pa je sindikat pripravljen potrošiti kar 3 milijone dolarjev. To nemara zveni veliko, toda to je le majhna investicija za mogočno interesno skupino, ki si želi zagotoviti nadzor nad 500 milijard dolarjev vrednim trgom letno. Povedano z drugimi besedami, pričakujte mnogo nasilnih oglasov proti uvedbi izbire v šolstvu. ■

Dan Lips je strokovnjak za izobraževanje pri Heritage Foundation.

Objavljeno z dovoljenjem Heritage Foundation. © 2007. Heritage Foundation. www.heritage.org.

Financiranje zasebnega šolstva

piše: *Simon Umek*

KAJ JAVNO ŠOLO DELA JAVNO?

Debata o financiranju zasebnega šolstva, ki se je v Sloveniji odprla v času sprejemanja sprememb šolske zakonodaje, na prvi pogled prinaša

povsem enoznačna vprašanja in še bolj enoznačne odgovore. Vendar, če razčlenimo nekatere pojme, lahko vidimo, da je odgovor na vprašanje o javnem financiranju zasebnega šolstva precej drugačen od tistega, ki ga v javnosti predstavljajo in zagovarjajo

nasprotniki financiranja zasebnih šol. V vsakdanjem jeziku javna šola pomeni zgradbo (beri: prostor), kjer se vrši izobraževanje otrok iz določenega šolskega okoliša. Pri tem se pojavlja vprašanje, kaj javno šolo sploh dela javno. Ali je šolski prostor javne šole javen zaradi javnega financiranja, ali zaradi nadzora s strani države, ali zato, ker se lahko v javni šoli zaposlijo zgolj učitelji, ki pripadajo določenemu sindikatu, ali zaradi točno določenega učnega načrta, ki ga določi država, ali zaradi obče sprejete tendence, da vsak otrok uspešno zaključi izobraževanje?

Postavlja se torej vprašanje, zakaj razlikovati med financiranjem javne šole na eni strani in zasebne šole na drugi strani.

JAVNI IN ZASEBNI INTERES

Razlika med javnim in zasebnim interesom je pri vprašanju financiranja šol običajno prikazana z vidika šole oziroma uporabnika javnofinančnih sredstev. Razlikovanje je seveda zavajajoče, saj je vprašanje financiranja šol potrebno ovrednotiti s stališča uporabnikov šolskih storitev, torej otrok in njihovih staršev.

Javni interes morajo zasledovati tako javne kot zasebne šole. Otroci morajo v izobraževalnem procesu pridobiti sposobnosti, ki jim bodo omogočale pridobitev informacij, oblikovanje razumnih predlogov za dosego lastnih in širših interesov in dejavno vključitev v družbeno, gospodarsko in politično življenje.

Javno izobraževanje ne more biti opredeljeno kot aktivnost določenih ljudi na določenem prostoru, ki uporabljajo določene pedagoške metode, ampak mora biti njegov cilj zagotoviti vsem otrokom dovolj znanja in veščin, da bodo lahko dejavno in samostojno udeleženi v družbenem življenju. Na ta način se uresničuje javni interes na področju izobraževanja. Javna šola ne zagotavlja javnega interesa per se zgolj zato, ker je financirana iz javnih sredstev. Javno izobraževanje torej predstavlja standard, ki ga mora dosegati tako javna kot zasebna šola.

Načelo demokratičnosti, opredeljeno v 1. členu Ustave Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Ustava), zahteva, da država zagotavlja svobodo posameznika in obstoj svobodne družbe. Svoboden je subjekt, ki sam odloča o lastnem mišljenju in delovanju na podlagi pravice do avtonomije in samoodločbe. Slovensko ustavno sodišče je v

odločbi U-I-158/94 zavzelo stališče, da je izhodišče konkretne žive in dejavne ustavne ureditve človekova svoboda in dostojanstvo.

Medtem ko javni interes odraža interes celotne družbe, zasebni interes oblikujejo otroci in njihovi starši. Pomembno je, da se skozi zasebni interes otrok in staršev, uresničuje tudi javni interes. Izobraženi ljudje so največje bogastvo in jamstvo za prihodnji razvoj družbe. Če predpostavimo, da javno izobraževanje zasleduje javni interes, tj. interes širše družbe, potem lahko sprejmemo logično izpeljavo, da so tudi zasebne šole del javnega izobraževanja.

PRAVICA DO SVOBODNE IZBIRE IZOBRAŽEVANJA

Po dolgi stagnaciji na področju šolstva je v času sprejema njenih zakonodajnih sprememb ključno eno: kako naj družba in posamezniki združijo in povežejo učinkovito in transparentno porabo javnih sredstev, nadzorno moč države in pomanjkanje časa za otroke zaradi vse bolj dinamičnega življenja, da bi doprinesli k bolj demokratični, pravični in ekonomsko stabilni družbi.

Obstoječe javne šole, kot tudi zasebne šole (te se v tujini financirajo predvsem z vaučerji ali na podlagi koncesije t. i. charter school) niso same po sebi niti dobre niti slabe. Njihova edukacijska vrednost zavisi od tega, kako izobraženi in samostojni so njihovi učenci.

Starši in otroci v slovenski javni šoli nimajo skoraj nikakršnega vpliva na izobraževalni proces, kar je posledica pretekle centralizacije in birokratizacije šolskega prostora ter popolne odsotnosti šolske avtonomije. Ni mogoče pričakovati, da bi »monopolist«, ki zagotavlja določeno storitev npr. osnovnošolsko izobraževanje, poskušal učinkovito zadovoljiti želje in pričakovanja učencev in staršev, še posebno, če ne dobi plačila neposredno od slednjih. Edina rešitev je odpraviti izobraževalni monopol in zagotoviti, da bodo imeli otroci in starši možnost izbire med različnimi šolami.

Ustava v 57. členu določa, da je izobraževanje svobodno, kar pomeni, da je vsakomur zagotovljena pravica do svobodnega izobraževanja. Osnovnošolsko izobraževanje je obvezno in se financira iz javnih sredstev. Na ta način Ustava državo zavezuje k ustvarjanju možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo.

Pravica in dolžnost staršev vzdrževati, izobraževati

“Izobraženi ljudje so največje bogastvo in jamstvo za prihodnji razvoj družbe.”

SE STRINJATE, DA EDINO KONKURENCA DVIGUJE KVALITETO?

in vzgajati svoje otroke iz 54. člena Ustave in pravica do svobodnega izobraževanja zahtevata svobodno izbiro izobraževanja. Starši imajo pravico za svoje otroke svobodno izbrati bodisi javno bodisi zasebno šolo. Starši imajo dolžnost in odgovornost usposobiti otroke za samostojno in odgovorno življenje, zato je izjemno pomembno, da jim je zagotovljena tudi pravica do svobodne izbire šole.

NUJNOST JAVNEGA FINANCIRANJA ZASEBNIH ŠOL

Pravica do svobodne izbire izobraževanja oziroma svobodne izbire šole je, kot smo videli, v javnem interesu vseh nas. S svobodno izbiro šole lahko starši zagotovijo svojim otrokom dostop do izobraževalnih programov, ki bodo otroku ponudili največ za doseg ekonomske samostojnosti in osebne svobode.

Republika Slovenija je socialna država, kar jo med drugim zavezuje k javnemu financiranju osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Ker je izobraževanje svobodno, mora država zagotoviti delovanje zasebnih šol. Skladno z načelom enakosti, je država dolžna zagotavljati enako javno financiranje tako javnega kot zasebnega izobraževanja. Javno financiranje zasebnih šol med otroki vzpostavlja enakopravnost. Namreč, v kolikor država ne financira zasebnih šol, se lahko na te šole vpisujejo zgolj otroci premožnejših staršev. Govorimo lahko celo o neenakopravnosti med starši, saj tisti, ki izobražujejo otroke v zasebnih šolah, poleg davkov, s katerimi se financirajo javne šole, plačujejo tudi šolnino za izobraževanje svojih otrok v zasebni šoli.

Ustavno sodišče je v odločbi U-I-68/98 pri razlagi namena zakonodajalca glede financiranja šol

“Starši imajo pravico za svoje otroke svobodno izbrati bodisi javno bodisi zasebno šolo.”

zavzelo stališče, da obstoj javne šole ni ogrožen, če bi v določenem šolskem okolišju zaradi vpisa otrok v zasebne šole zmanjkalo otrok za vpis v javne šole. Država je ne glede na zasebni ali javni status

izbrane šole dolžna le-te tudi financirati.

Ne glede na status šole, se v njej izobražuje ista skupina šoloobveznih otrok, torej se tudi sredstva porabijo za isto skupino otrok, le uporabnik sredstev je drug. Država ne zbira javnofinančnih sredstev zgolj za delovanje javnih šol, ampak za izobraževanje “javnih otrok”, ki pa se izobražujejo tako v javnih kot v zasebnih šolah.

SKLEPNO

Demokratska družba dopušča iskanje najboljše rešitve, ki naj vodi k izboljšanju kakovosti tako javnega kot zasebnega šolstva. Razlika med javnim financiranjem zasebne in javne šole je torej zgolj navidezna, tako javna kot zasebna šola zasledujeta isti javni interes. Neutrlnost pri izobraževanju je zaveza in hkrati dolžnost demokratične države, zagotoviti pa jo je mogoče le s pluralnostjo izbire. Država ne sme nikogar privilegirati in nikogar diskriminirati, torej mora zagotoviti enako financiranje tako javnih kot zasebnih šol. ■

Simon Umek je član Akademskega društva Pravniki.

Svobodometer

Ocena
2,0

piše: **Mitja Steinbacher**

Nadaljevanje z naslovne strani.

in izdelkom, če hočete. Če vas danes recimo vprašam, koliko ste nazadnje plačali za kilogram kruha, boste to verjetno precej natančno vedeli. Precej manj natančni bi bili odgovori na vprašanje

cene pregleda pri zdravniku, ure predavanja profesorja, oziroma današnje vrednosti vaše pokojnine. Tukaj vas izzivam, da poskušate odgovoriti, zakaj je to tako in vas sprašujem, ali

je takšno stanje pošteno in kako bi moralo biti po vaše, da bi bilo pošteno, da bi torej vedeli, koliko ste plačali za pregled pri zdravniku, koliko ste plačali za uro profesorjevih predavanj in koliko imate na računu za pokojnino. Svoje mnenje o tem vam bom izdal v uvodu novembrskega Svobodometra, torej čez natanko 28 dni.

Sedaj pa k oceni svobode za mesec oktober. Tako čez palec lahko ugotovim, da se v tem mesecu dni na zahodu ni zgodilo praktično nič novega. Pojdimo po vrsti. Na prvo mesto postavljam novo katastrofo, ki pa tokrat ni naravna, kot so bile poplave, ki sem jih obravnaval v prejšnjem Svobodometru, ampak povsem človeška. Gre za vsem dobro poznani zločin nad osebo svobodo posameznika, ki se je zgodil pred vhodom v diskoteko Global. Po pričakovanjih so vladni možje zelo vneto reagirali in potrdili fenomen, ki ga imenujem birokratizacija odgovornosti; ko se namesto učinkovitega kaznovanja dejanskih storilcev posameznih dejanj išče krivca v ne dovolj strogo urejenem področju in v slabem nadziranju izvajanja zakonodaje. Ironično je, da ljudje po tovrstnih dogodkih od birokratov celo zahtevajo strožje predpise, torej nižjo lastno svobodo. Pomislite, vse to samo zaradi tistih redkih posameznikov, ki so v primeru tudi najbolj omejujočih zakonov nagnjeni h kaznivim dejanjem najhujših razsežnosti.

Najbolj učinkovita rešitev vseh podobnih dogodkov je obstoj visokih kazni za tiste, ki nasilno posegajo v svobodo drugih ljudi in učinkovito delovanje sodišč, nikakor pa ne omejujoča pravila licenciranja varnostnikov, omejujoča pravila za delovanje lokalov, omejujoči prometni predpisi ipd. birokratski ukrepi, kot se to pri nas po tragedijah podobnih razsežnostih dogaja. Zakonsko omejevanje izhaja iz podmene, da smo vsi vnaprej po enakem kriteriju obtoženi nekaterih kaznivih dejanj, in zgolj znižuje stopnjo svobode, k rešitvi pa ne prispeva praktično ničesar. Zanimivo, vendar tega se zavedajo tudi birokrati, saj nam v isti sapi ko sprejemajo posamezen omejujoč ukrep poudarjajo, da je pomembnejša vzgoja. Čemu torej omejujoča zakonodaja, če je na koncu v vsakem primeru pomembna vzgoja?

Tisti bolj pozorni ste verjetno že ugotovili, da se je podobno sklicevanje na premilo zakonodajo dogajalo ob primerih avtomobilske nesreče pred Golovcem, kjer je umrlo sedem ljudi, tragične nesreče na železniškem prehodu v Cirkovcah na Štajerskem, davne tragedije izpred diskoteke

Lipa. Enotna posledica teh bolj ali manj naključnih dogodkov se je pokazala v močnejšem omejevanju svobode nam vsem, ki so ga po nesrečah s sprejemanjem omejujoče zakonodaje izvajali birokrati.

Vlada je konec oktobra sprejela dopolnjen dvofazni program prodaje 49% Nove Kreditne Banke Maribor. Program predstavlja kup lepo spisanih želja o bodoči razvojno naravnani lastniški strukturi banke in o ohranjanju njene konkurenčnosti, ki pa z načinom prodaje, kot je predlagan, na žalost trenutnih lastnikov, torej državljanov, komitentov banke in njenih poslovnih partnerjev, nima kaj dosti skupnega. Namesto preprostega javnega mednarodnega razpisa smo najprej dobili svetovalno skupino za privatizacijo NKBM, ki je kot rezultat svojega dela ponudila, da 25% banke +1 delnica ostane v rokah birokratov, ostanek pa predlagala prodati z dvofazno prodajo, pri čemer bi naj imela prva faza tri tranše, druga pa ima nedoločen termin.

Še enkrat se je potrdilo, da pri nujnem takojšnjem umiku vpliva politikov iz podjetij pod Alpami delamo pravo umetnost. Je res tako težko prodati celotno banko v enem kosu naenkrat najboljšemu ponudniku? Je to res tako težko? Cena, ki bi jo dosegli, bi bila najvišja, banka pa bi v hipu prišla do tistega lastnika, ki bi imel interes upravljati z njo. Tako pa bo neprepoznavna NKBM imela veliko število slabo organiziranih malih lastnikov in še vedno močno prevladujoč položaj politikov, ki bodo s 25% + eno delnico ter ob pomoči birokratske

“Je res tako težko prodati celotno banko v enem kosu naenkrat najboljšemu ponudniku?”

EBRD ali katere druge njej podobne inštitucije, ki bo verjetno kupila tranšo A (20% vseh delnic), banko do nedoločenega termina druge faze še vedno popolnoma

obvladovali. Stanje je slabo.

Zanimivo, vendar v oktobru je vladna ekipa ponovila prakso iz septembra in s tem, ko je ponudila ugodna posojila nekaterim podjetjem v težavah, odigrala vlogo bančnega posrednika. Zadeva je v svobodnem gospodarstvu nesprejemljiva, saj vladni možje ne odločajo o denarju, ki so ga sami ustvarili, temveč najprej odvzamejo tistim, ki ustvarjajo, ter potem to delijo naprej, brez privolitve tistih, katerim so denar pred tem odvzeli. Kredite naj ponujajo svobodno delujoče finančne inštitucije.

Od financiranja podjetij k financiranju pokrajine. Oktobra sprejet Prenos finančnih sredstev in kadrov na pokrajine za leto 2009 jasno kaže, da se

Želite postati Partner Društva za svobodno družbo? Želite prispevati k našim skupnim vrednotam? Na naših spletnih straneh so vam na voljo tri oblike partnerstva, ki ga lahko dobite s preprostim in varnim nakupom preko Moneta.

bodo pokrajine financirale iz centralno pobranih davkov in da med njimi ne bo vzpostavljena davčna konkurenca. Tako je vladna ekipa zapravila zelo lepo možnost, da bi s popolno deregulacijo davčnega sistema, po zgledu recimo na švicarske kantone in mesta, pokrajinam dovolila, da bi vsaka s svojim davčnim sistemom in na svoj način privabljala ustvarjanja željne in s tem vplivala na nivo standarda lokalnega prebivalstva.

Tako birokrati ob trenutni organiziranosti javnega sektorja dejansko vzpostavljajo dodaten sloj birokracije, ki bo svoje predvidene izdatke prijavljaj centralnim oblastem, ki mu bodo nato te izdatke plačale iz centralno pobranih davkov. Če se že spuščajo pristojnosti na nižji nivo, potem bi pokrajine morale biti samostojne pri določanju večine davčnih prihodkov, razen v grobem za vojsko, policijo in sodišča. Le tako bi lahko pričakovali, da bi se našla kakšna pokrajinska oblast, ki bi slej ko prej znižala pokrajinske davke, poenostavila oziroma ukinila različne vrste birokratskih postopkov, skratka, ki bi svoj razvoj temeljila na minimalnih davkih, svobodnem podjetništvu, minimalni administraciji, tj. na osebni in ekonomski svobodi ljudi. Vsemu vložnemu trudu ob pripravljanju obsežnih zakonskih regulativ glede pokrajin navkljub ostaja s predlaganim načinom financiranja pokrajin logika delovanja našega popolnoma zbirokratiziranega ekonomskega okolja praktično nezmanjšana, prej nasprotno.

Že v prejšnjem Svobodometru sem napovedal uvedbo tipa vavčerskega sistema osnovnega šolstva in to se je v oktobru zgodilo. Parlamentarci so potrdili zakonodajne spremembe, ki spreminjajo splošen negativen odnos do zasebnega osnovnega šolstva. Žal je Državni svet z vetom zadržal izvajanje zakona in preprečil, da bi se v osnovnošolski sistem uvedel princip sledljivosti otroka, kar bi sicer

dvignilo stopnjo svobode otrokovim staršem, ki bi imeli več možnosti izbire. Sedaj se obeta celo referendum. V praktičnem jeziku vavčerski sistem pomeni, da se osnovne šole financirajo glede na število prijavljenih učencev in to ne glede na naravo lastništva šole. Za popoln pritisk zasebne iniciative na dvig kvalitete osnovnih šol bi seveda bilo treba odpraviti večino administrativnih postopkov glede ustanavljanja šol, ki so sedaj preveč togi in dolgotrajni in imajo zaviralni učinek na pojav konkurence. Osnovno šolstvo namreč po definiciji pomeni učenje osnovnih veščin in vrednot, potrebnih za normalno delovanje v določenem okolju, zato dolgotrajni in zapleteni birokratski postopki sploh niso potrebni. Ob robu dodajam, da je devetletno skupno

“Za popoln pritisk zasebne iniciative na dvig kvalitete osnovnih šol bi bilo treba odpraviti večino administrativnih postopkov...”

financiranje osnovnega šolstva preveč obsežno in bi ga bilo treba skrajšati na recimo največ šest let. Vendar, maksimalen obseg skupnega financiranja osnovnega šolstva je izziv, ki ga hranim za kdaj drugič, saj je tema preširoka in je enostavno ni moč zreducirati na nekaj osnovnih misli.

Kakorkoli, zraven omenjenih so državniki v oktobru sprejeli še več kot 250 različnih sklepov, uredb, programov, zakonov, kar je statistično značilno več kot ponavadi. Več sklepov po definiciji pomeni več omejevanja, da se razumemo. Oceno svobode dvigujem na 2, ker gre za uvajanje novega pogleda na zasebno iniciativo v šolstvu. ■

Mitja Steinbacher je soustanovitelj Društva za svobodno družbo.

POSEBNO OBVESTILO V Društvu za svobodno družbo se pridružujemo prizadevanjem za izpustitev 22-letnega Abdula Kareema Nabeela Suleimana, ki so ga oblasti v Egiptu obsojile na zaporno kazen zaradi njegovih objav na blogu o kršenju temeljnih človekovih pravic v državi. Več o tem, kako lahko prispevate svoj delež k izpustitvi Kareema, si preberite na <http://www.freekareem.org>.

Tribunalovo oko

Barbara Žgajner Tavš, poslanka Slovenske nacionalne stranke, je po sprejemu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki uvaja 100-odstotno financiranje zasebnih šol, 26. oktobra 2007 za medije izjavila:

»Uvedba 100-odstotnega financiranja bi pomenila degradacijo javnega šolstva.«

piše: Matej Steinbacher

Pred dnevi je Državni svet izglasoval odločilni veto proti zakonu, ki bi staršem omogočil možnost izbire. Zavrnil je namreč novelo zakona, ki bi financiranje izobraževalnih programov na zasebnih šolah izenačil z javnimi šolami. Glede na odziv sindikata učiteljev vzgoje pa se nam na temo uvedbe možnosti izbire v šolstvu obeta celo referendum.

Danes obiskuje večina od 163.000 otrok javno šolo, za njeno financiranje pa je v proračunu za leto 2008 rezerviranih preko 700 milijonov evrov davkoplačevalskega denarja, oziroma, če to preračunamo na posameznega učenca, to znese približno 4.300 evrov na leto. Uzakonitev novele zakona o šolstvu bi pomenila, da bi s to vsoto, ki se vsako leto porabi za osnovnošolsko izobraževanje, razpolagali starši sami in ne več šole kot ustanove, kot se to dogaja do sedaj. Staršev tudi ne zanima, ali so šole označene kot primerne, ampak ali bodo nudile ustrezno okolje, v katerem bodo njihovi otroci najbolj napredovali.

S tega vidika je financiranje in pojav zasebnih šol korak v zeleno smer. V primerjavi z javnimi šolami so se namreč te izkazale za stroškovno bolj učinkovite, učenci v njih pa praviloma dosegajo tudi boljše učne rezultate. To jasno dokazuje študija Paula Petersona in Herberta Walberga, ki sta proučevala predele Manhattna, Bronxa in Brooklyna. Medtem ko so znašali povprečni stroški na učenca v javnih šolah 5.124 dolarjev, so bili stroški zasebnih šol v teh istih območjih več kot 50 odstotkov nižji. Poleg tega pa so učenci, ki so obiskovali pouk v kakšni izmed zasebnih šol praviloma dosegli boljši rezultat pri testiranju, kot pa njihovi vrstniki v javnih šolah.

Uveljavitev zakona, ki bi staršem omogočila možnost vpisa v šolo, bi tako največjo korist prinesla v prvi vrsti staršem oziroma otrokom samim. Trenutno stanje je namreč takšno, da obiskuje zaradi pomanjkanja ustrezne konkurence med šolami večina šolarjev kar šolo, ki je najbližje kraju

bivanja, in to ne glede na njeno kakovost. Na drugi strani omogoča sistem, ki ponuja staršem možnost izbire, otrokom bistveno izboljšanje njihovega učnega uspeha. Konkurenca med šolami namreč sili posamezne med njimi, da se bolj posvetijo interesom in željam staršev, predvsem pa ponudijo takšne programe, ki bodo učencem omogočili, da v popolni meri razvijejo svoje potenciale.

Glede na prakso drugih držav, ki so uvedle popolno financiranje zasebnih šol, lahko od takšnega sistema pričakujemo tudi izboljšanje šolskih programov v javnih šolah. Caroline Hoxby s prestižne univerze Harvard tako na primeru proučevanja osnovnih šol v Arizoni ugotavlja, da so javne šole, ki so bile obkrožene s konkurenčnimi zasebnimi šolami bistveno izboljšale uspešnost svojih učencev v primerjavi z ostalimi javnimi šolami, ki niso bile deležne konkurence.

Čemu pripisati to izboljšanje? Možnosti izbire, saj se upravniki teh šol dobro zavedajo moči staršev. Ko se enkrat staršem ponudi možnost, da prosto izberejo šolo, v katero bodo vpisali svojega otroka, se bodo seveda odločili za tisto, ki bo njihovemu otroku ponujala najboljše obete za prihodnost. Posameznim šolam bi tako naenkrat postalo v interesu, da bi njihovi učenci dosegali najboljše rezultate, saj bi le tako lahko prepričali starše, da pomeni vpis otroka v njihovo šolo dobro popotnico za nadaljnjo uspešnost otroka. Še kako dobro bi se namreč zavedli, da lahko v nasprotnem primeru ostanejo brez učencev.

V takšnem sistemu, ki bi izhajal iz potreb otrok samih, bi bili na boljšem tudi posamezni učitelji, ki bi se izkazali za vrhunske strokovnjake. Na trgu osnovnošolskih učiteljev, ki bi se vzpostavil, bi se namreč povpraševanje po njihovih storitvah zelo povečalo, kar bi posledično vodilo do njihovega višjega dohodka.

Ne preseneča pa, da so tudi pri nas največji nasprotniki uvedbe možnosti izbire v šolstvu

“Starše zanima, ali bodo šole nudile ustrezno okolje, v katerem bodo njihovi otroci najbolj napredovali.”

IMATE RAJE NA IZBIRO VEČ PONUDNIKOV ALI SAMO ENEGA?

predstavniki sindikata šolstva (SVIZ). Podobno kot drugod po svetu se tudi naši sindikalisti še kako dobro zavedajo, da je s prehodom možnosti izbire na starše izgubljen nadzor nad denarjem, ki se v proračunu letno namenja osnovnošolskemu

izobraževanju. ■

Matej Steinbacher je soustanovitelj in predsednik Društva za svobodno družbo.

DOGODIVŠČINE JONATHANA GULLIBLA

Stric Božičko

piše: Ken Schoolland

Do vrnitve h karnevalskemu šotoru je Jonathan uspel zaslužiti več kot petdeset kajnov. Ženska je bila tako zadovoljna, da je uspela najti nekoga, ki svoje delo opravlja resno, da je Jonathana zaprosila, če bi naslednji večer ponovno prišel. Obljubil je, da bo prišel, če bo utegnil. Odšel je poiskati prenočišče. Še sanjalo se mu ni, kaj storiti, pa je brezciljno odtaval skozi mesto. Ko se je ustavil v senci ulične svetilke, se je pred portalom bližnje hiše pojavil majhen, starejši gospod, oblečen v nočno srajco. Bežno je preletel čez strehe okoliških vrstnih hiš.

Presenečen, ko ga je videl, je Jonathan vprašal: »Kaj pa opazujete?«

»Streho tiste hiše,« je zašepetal gospod in s prstom pokazal v temo. »Vidiš tistega okroglega možakarja oblečenega v rdečo, belo in modro? Njegova plenilska vreča je z vsakim njegovim obiskom večja.«

Jonathan je pogledal v nakazano smer. Po strehi ene izmed hiš se je plazila nerazločna senca.

»Zakaj ... aha, vidim ga! Zakaj ne sprožite alarma in o tem ne obvestite ljudi, ki tukaj živijo?«

»Oh, tega pa nikoli ne bi naredil,« je zadržal. »Stric Božičko je zlobnega karakterja in obračuna z vsakim, ki se mu postavi na pot.«

»Torej ga poznate?« je protestiral Jonathan. »Ampak ...«

»Pssst! Ne tako na glas,« je rekel stari mož in s prstom pokazal na ustnice. »Tiste najbolj glasne Stric Božičko posebej obiše. Med temi groznimi večeri, ko hodi okrog, se večina ljudi pretvarja, da spijo – čeprav je takšen vdor v zasebnost težko spregledati.«

Da bi ga lahko ostareli gospod slišal, se je Jonathan nagnil naprej proti njegovim ušesom. »Ne razumem. Zakaj si ljudje zatiskajo oči, medtem ko jih ropajo?«

»Ljudje so te posebne aprilske noči tiho,« je Jonathanu razložil stari mož. »Drugачe lahko vse skupaj pokvari vzbujenje, ki ga ljudje občutijo, ko se na 'Božičko' večer Stric Božičko vrne in v vsak dom prinese nekaj malega igrač in krame.«

»Oh,« je z vidnim olajšanjem odvrnil Jonathan. »Stric Božičko torej vse pobrano lepo vrne nazaj?«

»Težko bi to rekel! Vendar ljudje si radi predstavljajo, da jim. Poskušam vseskozi biti buden, ko spremljam, kaj ljudem najprej vzame in kaj jim nato vrne nazaj. Lahko bi rekel, da gre za neke vrste moj hobi. Po mojih izračunih Stric Božičko večji del pobranega zadrži za sebe in nekatere posebej izbrane hiše. Vendar,« je dejal stari mož in jezen udarjal z dlanjo ob ograjo, »Stric Božičko je zelo pazljiv, saj vsakemu nekaj malega vrne nazaj, samo zato, da ohrani ljudi srečne. To povzroča njihovo 'aprilsko spanje', ko lahko Stric Božičko mirno pride in vzame to, kar pač želi.«

“To pa povzroča njihovo aprilsko spanje, ko lahko Stric Božičko mirno pride in vzame to, kar pač želi.”

»Ne razumem,« je izkušenemu gospodu odvrnil Jonathan. »Zakaj ljudje ne ostanejo budni, prijavijo kradljivca in zavarujejo svojega lastnega imetja? Potem bi lahko sami kupili katerokoli okrasje bi sami želeli in ga podarili komurkoli

bi sami želeli.«

Stari mož se je zahihital nad Jonathanovo naivnostjo in hkrati zmajal z glavo. »Stric Božičko je domišljija iz otroških let. Starši svojim otrokom vedno govorijo, kako so igrače in okraski, ki jih prinaša Stric Božičko, zastonj in pridejo kar tako iz neba.« Ko je videl Jonathanov zmeden izraz na obrazu, je starec dejal: »Zgleda, da je za tabo naporen dan, mladi gospodič.«

»Iskal sem prenočišče,« je nekoliko prestrašen

dejal Jonathan.

»Videti si čisto v redu fant,« je rekel stari mož. »Lahko ostaneš pri naju. Z Rose imava ves ta prostor samo za dva.«

Jonathan je povabilo sprejel. V hiši je spoznal Rose, starčkovo prisrčno ženo. Z nasmeškom mu je postregla z vročo čokolado in s pladnjem sveže spečenih piškotov. Ko je pokončal še zadnjo drobtinico, se je Jonathan pretegnil na kavču, ki sta mu ga starec in žena pripravila za spanje. Starec si je prižgal podolgovato pipo in se pogreznil v blazino svojega gugalnika.

Čeprav njun dom ni bil niti velik niti opremljen z bogatim pohištvom ter vsekakor ne nov, je bil za mladega in utrujenega ubežnika popoln, pravo zavetišče. Z lesom obloženo sobo je osvetljeval in grel majhen ogenj iz kamina. Nad plinsko mrežico sta visela dva okvirja, eden z družinsko sliko, drug pa z družinskim drevesom. Na lesenih tleh je bila obrabljena preproga okrogle oblike. Med nameščanjem v kavču je Jonathan vprašal. »Kako se je ta aprilski tradicija sploh pričela?«

»Včasih smo imeli praznik, ki smo ga imenovali Božič. Takrat je to bilo čudovito religiozno obdobje v letu, zaznamovano z obdarovanjem in veseljem. Vsi so ga tako občudovali, da se je Svet Guvernerjev odločil, da je praznik preveč pomemben in ne sme biti prepuščen nebrzdani spontanosti in kaotičnemu praznovanju. Prevezli so nadzor nad praznovanjem, da bi to lahko bilo vodeno 'nepristransko'.« Sarkazem v njegovem glasu je razkrival nestrinjanje. »Najprej je morala oditi neustrezna religiozna simbolika. Guvernerji so praznik uradno preimenovali v 'Božičko'. Mitsko priljubljen razdeljevalec daril je

dobil novo ime, Stric Božičko, obleko pa si je nadel davčni inšpektor.«

Stari mož je postal, da bi nekajkrat globlje potegnil tobak in natlačil pipo. Nato je nadaljeval. »Sedaj moramo Službi dobre volje oddati tri kopije 'Božičko' davčnih obrazcev. Urad dobre volje na podlagi pravila, ki so ga sprejeli Guvernerji, vsakemu davkoplačevalcu določi obvezno stopnjo velikodušnosti. Pravkar si lahko videl letno pobiranje. Naslednji je na vrsti Urad za poredne in pridne. S pomočjo uradnega Merilca morale mora vsak izpolniti obrazec in do podrobnosti navesti svoje dobro in slabo obnašanje skozi vse leto. Urad za poredne in pridne ima zaposleno vojsko uradnikov in preiskovalcev, ki preverjajo ustreznost tistih, ki vlagajo prošnje za darila v decembru. Nazadnje Komisija za ustrezen okus standardizira velikosti, barve in oblike dopustnih izborov daril in izda neobvezujoče pogodbe že izbranim proizvajalcem z ustrežno politično pripadnostjo. Vsak nato brez pristranskosti prejme enak državni praznični okras za polepšanje svojega doma. Na 'Božičko' večer pokličejo policijo, ki poje značilne festivalne pesmi.«

Izčrpan mlad avanturist je medtem že skoraj zaspal. Ko je stari mož prekril Jonathana z odejo, se je z zunanje strani okna zaslišal mijav. Rose je zašepetala: »Vesel 'Božičko'!« ■

Ken Schoolland je profesor ekonomije in političnih ved na Hawaii Pacific University.

DRUŠTVO ZA SVOBODNO DRUŽBO

Prvomajska ul. 7
SI - 2310 Slov. Bistrica

PREDSEDNIK DRUŠTVA

Matej Steinbacher

SVETOVALNI ODBOR

John Blundell

Institute of Economic Affairs

Dr. Victoria Curzon-Price

Podpredsednica Mont Pelerin Society

University of Geneva

Keith C. Miles, OBE

Finančni svetovalec

Član strateškega sveta vlade Slovenije

Borut Prah

Upokojeni izvršilni direktor IBM-a v ZDA

Dr. Miroslav Prokopijević

Free Market Center

Institute for European Studies

Dr. Krassen Stanchev

Institute for Market Economics

Nekdanji član bolgarskega parlamenta

AKADEMSKI ODBOR

Dr. Nigel Ashford

George Mason University

Institute for Humane Studies

Dr. Peter J. Boettke

George Mason University

Mercatus Center

Dr. Daniel J. Mitchell

Cato Institute

Dr. Tom G. Palmer

Cato Institute

Dr. Svetozar Pejovich

Zaslужni profesor na Texas A&M University

Dr. Richard W. Rahn

Monetarne oblasti na Kajmanskih otokih

Institute for Global Economic Growth

Dr. Robert M. Sauer

University of Southampton

Jerusalem Institute for Market Studies